

- tyvna ekonomika. 2014. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2785>
- "International migration, remittances, and the brain drain". <http://documents.worldbank.org/curated/en/426881468127174713/International-migration-remittances-and-the-brain-drain>
- Iontsev, B. A. *Mezhdunarodnaya migratsiya naseleniya: teoriya i istoriya izucheniya* [International Population Migration: Theory and History of Study]. Moscow: Dialog – MGU, 1999.
- "Mihratsiia v Ukraini: fakty i tsyfry" [Migration in Ukraine: Facts and Figures]. Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii (MOM). Predstavnytstvo v Ukraini. 2016. http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
- Malynovska, O. A. "Uriznomanitnennia skladu naselennia Ukrainy pid vplyvom mizhnarodnoi mihratsii: vyklyk ta shliakhy reahuvannia. Analitichna dopovid" [Diversification of the Population of Ukraine under the Influence of International Migration: Challenge and Ways of Response. Analytical Report]. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-11/malin_dop-e2d16.pdf
- Slobodian, O., and Stadnyi, Ye. "Ukrainski studenty za kordonom: skilky ta chomu?" [Ukrainian Students Abroad: How Many and Why?]. 13.12.2016. <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>
- Sytnyk, O. "Vzaiemodiia robotodavtsiv ta vyshchyykh navchalnykh zakladiv v konteksti stabilizatsii osvity mihratsiinykh potokiv" [Interaction between Employers and Higher Education Institutions in the Context of Stabilization of Educational Migration Flows]. Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Seriia «Ekonomichni nauky». 2017. <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7466/1/14.pdf>
- Velychko, K. Yu., Nosach, L. L., and Pechenka, O. I. "Mihratsiini protsesy v Ukraini: suchasni tendentsii ta sotsialno-ekonomichni naslidky" [Migration Processes in Ukraine: Contemporary Trends and Socio-Economic Consequences]. Ekonomichna stratehiia i perspektivy rozvytku sfery torhivli ta posluh. 2017. http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/2191/1/ek_3_5sek.%20Величко%20та%20інші.pdf
- "World Bank Open Data". The World Bank official website. <https://data.worldbank.org>

УДК 339.977
JEL: F23

РЕЙТИНГОВІ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА ПРИЙМАЮЧОЇ КРАЇНИ

©2020 КАЛЮЖНА Н. Г., ЛЕЖЕПЬОКОВА В. Г.

УДК 339.977
JEL: F23

Калюжна Н. Г., Лежепєкова В. Г. Рейтингові системи оцінювання бізнес-середовища приймаючої країни

Статтю присвячено аналізу міжнародних рейтингів та індексів, що розробляються провідними міжнародними установами й організаціями з метою дослідження різних аспектів розвитку країни. Охарактеризовано ключові рейтингові системи, які дозволяють оцінити ступень сприятливості бізнес-середовища приймаючої країни для здійснення підприємницької діяльності, виокремлено їх складові та параметри оцінки. Зазначено країни-лідери та позиції України в рейтингах індексів економічної свободи, глобальної конкурентоспроможності, легкості ведення бізнесу та залучення країн до міжнародної торгівлі. Показано, що міжнародні рейтингові системи створюють широкі можливості для аналізу бізнес-середовища функціонування географічно диверсифікованих міжнародних компаній. Обґрунтовано, що розмаїття підходів до оцінювання та використання індикаторів зумовлює проблематичність зіставлення результатів використання рейтингових систем і визначає доцільність подальших розвідок у напрямі вдосконалення інструментарію оцінювання сприятливості бізнес-середовища приймаючої країни. З метою зниження суб'єктивності та забезпечення комплексності результату запропоновано підхід до розрахунку агрегованого показника, що дозволяє оцінити сприятливість національного середовища для міжнародного бізнесу за його визначальними складовими.

Ключові слова: рейтингвання економічних процесів, індекс економічної свободи, індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс залучення країн до міжнародної торгівлі, агрегований показник оцінювання сприятливості бізнес-середовища країни.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-70-78>

Рис.: 4. **Табл.:** 1. **Формул.:** 1. **Бібл.:** 14.

Калюжна Наталія Геннадіївна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри світової економіки, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: kalyjnaya.natalya@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0513-705X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2229717/nataliya-g-kalyuzhna/>

Лежепєкова Вікторія Геннадіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри світової економіки, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: v.lezhepokova@knu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4253-6885>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1688019/viktoria-lezhepokova/>

УДК 339.977
JEL: F23

Калюжная Н. Г., Лежепєкова В. Г. Рейтинговые системы оценки бизнес-среды принимающей страны

Статья посвящена анализу международных рейтингов и индексов, которые разрабатываются ведущими международными учреждениями и организациями с целью исследования разных аспектов развития страны. Охарактеризованы ключевые рейтинговые системы, которые позволяют оценить степень привлекательности бизнес-среды принимающей страны для осуществления предпринимательской деятельности, выделены их составляющие и параметры оценки. Определены страны-лидеры и позиции Украины в рейтингах индексов экономической свободы,

глобальной конкурентоспособности, легкости ведения бизнеса и вовлеченности стран в международную торговлю. Показано, что международные рейтинговые системы создают широкие возможности для анализа бизнес-среды функционирования географически диверсифицированных международных компаний. Обосновано, что разнообразие подходов к оценке и используемых индикаторов приводит к проблематичности сопоставления результатов использования рейтинговых систем и определяет целесообразность дальнейших исследований в направлении совершенствования инструментария оценки благоприятности бизнес-среды принимающей страны. С целью снижения субъективности и обеспечения комплексности результата предложен подход к расчету агрегированного показателя, который позволяет оценить благоприятность национальной среды для международного бизнеса в соответствии с её ключевыми составляющими.

Ключевые слова: рейтингование экономических процессов, индекс экономической свободы, индекс глобальной конкурентоспособности, индекс легкости ведения бизнеса, индекс вовлеченности стран в международную торговлю, агрегированный показатель оценки привлекательности бизнес-среды страны.

Рис.: 4. **Табл.:** 1. **Формул.:** 1. **Библ.:** 14.

Калюжная Наталья Геннадиевна – доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры мировой экономики, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: kalujnaya.natalya@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0513-705X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2229717/nataliya-g-kalyuzhna/>

Лежепёкова Виктория Геннадиевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры мировой экономики, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: v.lezhepokova@knute.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4253-6885>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1688019/viktorii-lezhepokova/>

UDC 339.977

JEL: F23

Kalyuzhna N. G., Lezhepokova V. G. The Rating Systems for Assessing the Business Environment of the Host Country

The article is concerned with analyzing the international ratings and indices, developed by leading international institutions and organizations in order to study different aspects of the country's development. The major rating systems are described, allowing to assess the degree of attractiveness of the business environment of the host country for implementing entrepreneurial activities, with allocation of their components and evaluation parameters. Both the leading countries and Ukraine's positions in the ratings of indexes of economic freedom, global competitiveness, ease of doing business and involvement of countries in international trade are defined. It is displayed that international rating systems create wide opportunities for analysis of the business environment of the geographically diversified international companies. It is substantiated that the variety of approaches to assessment and the indicators used leads to the difficulty of comparison of the results of use of rating systems and determines the feasibility of further research in the direction of improving the instrumentarium of assessing the favorability of the business environment of the host country. In order to reduce subjectivity and ensure complexity of the result, an approach to calculating the aggregate indicator is proposed, allowing to assess the favorableness of the national environment for international business in accordance with its core components. **Keywords:** rating of economic processes, index of economic freedom, global competitiveness index, ease of doing business index, index of country involvement in international trade, aggregate indicator of attractiveness of the country's business environment.

Fig.: 4. **Tabl.:** 1. **Formulae:** 1. **Bibl.:** 14.

Kalyuzhna Nataliya G. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of World Economy, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: kalujnaya.natalya@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0513-705X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2229717/nataliya-g-kalyuzhna/>

Lezhepokova Viktoriya G. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of World Economy, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: v.lezhepokova@knute.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4253-6885>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1688019/viktorii-lezhepokova/>

Процес інтернаціоналізації світової економіки двозначно впливає на міжнародні економічні відносини. З одного боку, розподілення зобов'язань і повноважень у межах міжнародних організацій та економічних союзів має на меті зниження ризиків окремих економік. Але, з іншого боку, існує висока ймовірність транскордонного «перенесення» негативних тенденцій економічного сектора на інші країни. Урахування впливу чинників міжнародного середовища є необхідною передумовою подолання невизначеності, що виникає у процесі здійснення міжнародної підприємницької діяльності. Передумовою зниження рівня невизначеності є формування дієвої системи інформаційної підтримки управління закордонною діяльністю компанії – суб'єкта міжна-

родного бізнесу, чому сприяє аналізування позицій приймаючої країни в різноманітних рейтингах сприятливості її бізнес-середовища.

Зважаючи на значну кількість міжнародних рейтингів та індексів, які оцінюють різні соціальні, економічні та політичні аспекти функціонування держави, їх дослідженню присвячені численні роботи вітчизняних та іноземних науковців: Л. О. Вітренко, І. А. Кобзар [1], І. В. Крив'язюк, Ю. В. Волинчук [2], К. І. Кириченко [3], Н. А. Кухарська [4], І. О. Штулер [5], Ш. Х. Брінк [6], Д. Л. Спар [7], М. Х. Буше зі співавторами [8] та ін. Значна кількість рейтингових систем, на які зважають науковці, створює широкі можливості для аналізу бізнес-середовища функціонування географічно диверсифікованих міжнародних

компаній. Водночас розмаїття підходів до оцінювання використовуваних індикаторів зумовлює проблематичність зіставлення результатів використання рейтингових систем і визначає доцільність подальших досліджень у даному напрямі.

Метою статті є аналізування та узагальнення поширених глобальних аналітичних систем рейтингування економічних процесів задля розробки на їх основі методичного підходу до оцінювання сприятливості бізнес-середовища приймаючої країни.

Д о ключових рейтингових систем, які дозволяють оцінити ступень сприятливості бізнес-середовища приймаючої країни з метою мінімізації його невизначеності, слід віднести Індекс економічної свободи від Фонду «Спадщина» (*Heritage Foundation*), Індекс легкості ведення бізнесу від Всесвітнього банку, Індекс глобальної конкурентоспроможності та Індекс залучення країн до міжнародної торгівлі Всесвітнього економічного форуму тощо.

Індекс економічної свободи (*Index of Economic Freedom – IEF*) – показник, який щорічно розраховується *The Wall Street Journal* і *Heritage Foundation* для більшості країн світу з 1995 року [9]. Алгоритм обчислення Індeksu економічної свободи наведено на *рис. 1*.

Економічна свобода – це фундаментальне право кожної людини управляти її власною працею та майном. В економічно вільних суспільствах особи вільні у виборі роботи, виробництві товарів, витратах та інвестиціях будь-яким шляхом, яким забажають. Усі ці свободи підтримуються та захищаються державою. Також в економічно вільних суспільствах уряд дозволяє праці, капіталу і товарам вільно пересуватися й утримується від примусу і тиску на свободи, втручається лише в разі необхідності збереження та функціонування самого себе.

У 2019 р. у першій п'ятірці рейтингу за значенням Індeksu економічної свободи перебувають Гонконг (90,2), Сінгапур (89,4), Нова Зеландія (84,4), Швейцарія (81,9) та Австралія (80,9) [9]. Україна порівняно з 2018 р. покращила свої позиції в рейтингу на 0,4 пункту та зі значенням Індeksu 52,3 бала зайняла 147 місце зі 186 економік.

Індекс глобальної конкурентоспроможності (*The Global Competitiveness Index – GCI*) – глобальне дослідження та супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Розрахований за методикою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Індекс глобальної конкурентоспроможності заснований на комбінації загальнодоступних статистичних даних і результатів великого щорічного дослідження, яке проводиться ВЕФ разом із мережею партнерських організацій (провідних дослідницьких інститутів, консалтингових агенцій, профільних міжнародних організацій та ін.) у країнах, аналізованих у звіті.

Дослідження, яке проводиться з 1979 р., передбачає глобальне опитування керівників компаній і на даний час представляє один із найповніших комплексів показників конкурентоспроможності по різних країнах світу. Індекс глобальної конкурентоспроможності складається зі 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку [10]. Сукупність змінних на дві третини складається з результатів глобального опитування керівників компаній (щоб охопити широке коло факторів, що впливають на бізнес-клімат у досліджуваних країнах), а на одну третину – із загальнодоступних джерел (статистичні дані та результати досліджень, що здійснюються на регулярній основі міжнародними організаціями). Усі змінні об'єднані у 12 контрольних показників, що визначають конкурентоспроможність національної економіки (*рис. 2*). Підсумкові значення Індeksu визначаються в діапазоні від 0 до 100 (оптимальне значення).

З а підсумками 2018–2019 рр., у першій п'ятірці рейтингу за значенням Індeksu глобальної конкурентоспроможності перебувають Сінгапур (84,8), США (83,7), Гонконг (83,1), Нідерланди (82,4) та Швейцарія (82,3) [10]. Україна у 2018–2019 рр. посіла 85 місце зі 141 економіки (57,0), продемонструвавши тенденцію до погіршення позиції в рейтингу порівняно із 2017–2018 рр. (83 місце). Зменшення значення Індeksu глобальної конкурентоспроможності України свідчить про високий ступень невизначеності бізнес-середовища країни з точки зору іноземних інвесторів. Водночас реалізація Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» мала на меті досить амбітну ціль досягнення 25 ключових показників, що оцінюють хід виконання реформ і програм, третій з яких встановлює, що за Глобальним індексом конкурентоспроможності Україна увійде до 40 кращих держав світу [11].

Широко відомим інструментом оцінювання привабливості бізнес-середовища приймаючої країни є Індекс легкості ведення бізнесу (*Ease of Doing Business Index – DB*). Індекс щорічно визначається Світовим банком задля порівняння умов підприємницької діяльності між країнами світу. Вищі оцінки в Індексі свідчать про більш сприятливе та, зазвичай, простіше регулювання міжнародного бізнесу, а також сильніший захист прав власності, що створює привабливі умови для присутності в країні міжнародних корпорацій – власників прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Метою побудови Індeksu є забезпечення даними досліджень впливу регуляції бізнесу державою на економічне зростання. Від початку проекту в листопаді 2001 р. було опубліковано понад 800 наукових досліджень, які використовують один чи декілька індикаторів запропонованих у Індексі чи в попередніх пов'язаних дослідженнях. Результати досліджень

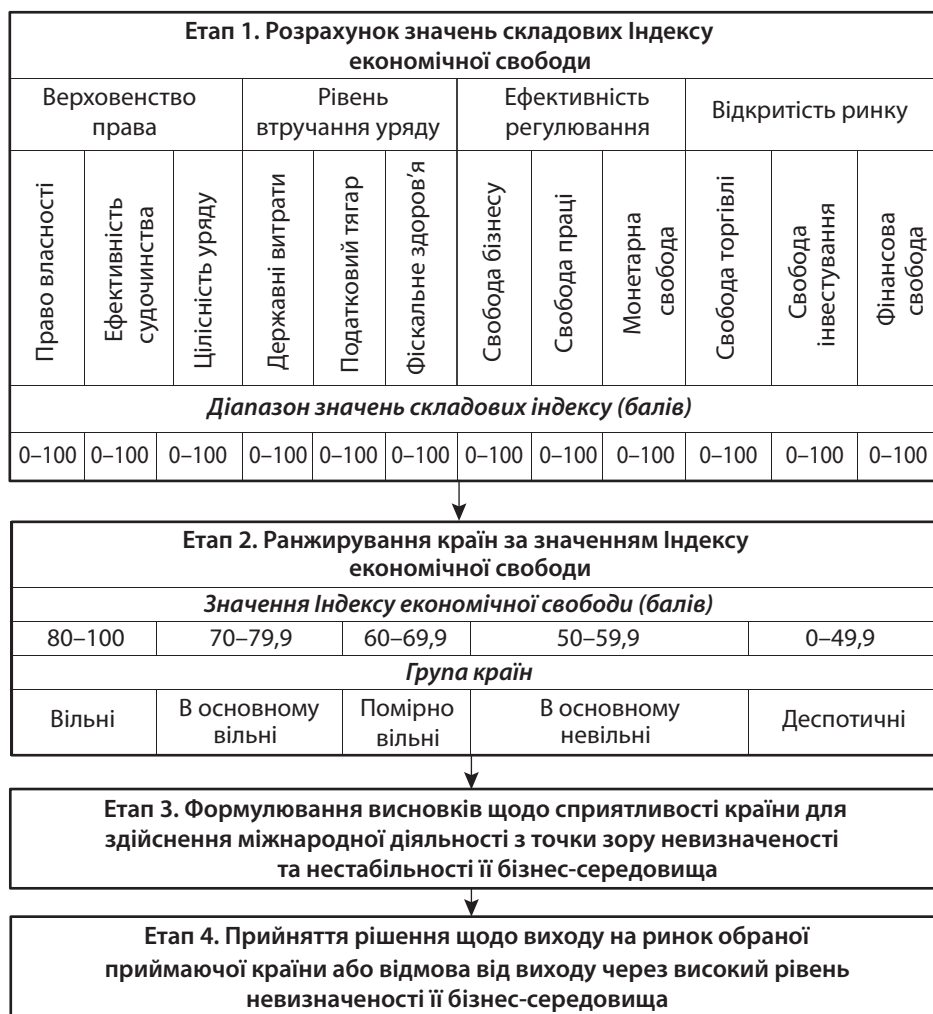

Рис. 1. Алгоритм обчислення Індексу економічної свободи від Heritage Foundation

Джерело: складено на основі [9].

Складові Індексу глобальної конкурентоспроможності											
Якість інститутів	Інфраструктура	Макроекономічна стабільність	Здоров'я та початкова освіта	Вища освіта і професійна підготовка	Ефективність ринку товарів і послуг	Ефективність ринку праці	Розвиненість фінансового ринку	Рівень технологічного розвитку	Розмір внутрішнього ринку	Конкурентоспроможність компаній	Інноваційний потенціал

Рис. 2. Складові Індексу глобальної конкурентоспроможності

Джерело: складено на основі [10].

вказують на сильний взаємозв'язок між покращенням правил ведення бізнесу та зростанням економіки.

На відміну від подібних досліджень Індекс легкості ведення бізнесу засновується лише на вивченні та квантифікації законів, постанов і правил, що стосуються ведення підприємницької діяльності. Індекс не враховує загальноекономічні умови, такі як інфраструктура, інфляція та злочинність.

Індекс легкості ведення бізнесу здійснює оцінку умов ведення бізнесу у 190 країнах на основі десяти індикаторів (рис. 3). Стан цих індикаторів та розрахунок на їх основі підсумкового значення Індексу легкості ведення бізнесу в діапазоні значень від 0 (найгірше значення) до 100 (найкраще значення) є підґрунтям для оцінювання сприятливості та невизначеності бізнес-середовища приймаючої країни.

Складові Індексу легкості ведення бізнесу	<i>Початок бізнесу</i>	Процедури, час, витрати та мінімальний капітал для заснування підприємства
	<i>Робота з дозволами на будівництво</i>	Процедури, час і витрати на будівництво виробництва та інфраструктури
	<i>Отримання електропостачання</i>	Процедури, час, витрати на отримання електропостачання
	<i>Реєстрація майна</i>	Процедури, час і витрати на реєстрацію комерційної нерухомості
	<i>Отримання кредиту</i>	Міцність юридичних прав, вичерпність і достовірність кредитної інформації
	<i>Захист прав інвесторів</i>	Відкритість фінансових показників, відповідальність керівництва та легкість судових позовів від інвесторів
	<i>Сплата податків</i>	Кількість податків, час на підготовку податкових звітів, загальний податок як частка прибутку
	<i>Міжнародна торгівля</i>	Кількість документів, витрати та час, необхідний для експорту та імпорту
	<i>Забезпечення контрактів</i>	Процедури, час і витрати на примушення сплати боргу
	<i>Закриття підприємства</i>	Відсоток відшкодувань, час і додаткові витрати на закриття неплатоспроможної фірми

Рис. 3. Складові Індексу легкості ведення бізнесу

Джерело: складено на основі [12].

У 2020 р. найвищі позиції в рейтингу Doing Business обійняли Нова Зеландія (86,8), Сінгапур (86,2), Гонконг (85,3), Данія (85,3), Республіка Корея (84) [12]. Україна порівняно з 2019 р. покращила свої позиції у рейтингу на 1,95 пунктів та зі значенням Індексу 70,2 балів зайняла 64-те місце у рейтингу.

Важливу інформацію з точки зору оцінювання сприятливості бізнес-середовища країни для закордонних інвесторів надає Індекс залучення до міжнародної торгівлі (*The Enabling Trade Index – ETI*). Цей індекс є результатом досліджень Всесвітнього економічного форуму, які дозволяють визначити ефективність і дієвість державної політики та профільних установ країн у сфері ведення міжнародної торгівлі та розвитку економічного співробітництва. Відповідний індекс публікується у Глобальному звіті з міжнародної торгівлі (*The Global Enabling Trade Report – GETR*) раз на два роки, починаючи з 2008 р.

Індекс залучення до міжнародної торгівлі являє собою композиційний індикатор, що складається із субіндексів, які репрезентують стан окремих чинників сприяння зовнішній торгівлі (рис. 4):

1) доступ до ринку (*market access*) – дозволяє оцінити складність і сприятливість тарифного режиму країни як для експортерів, так і для імпортерів, оскільки має дві складові:

- ✦ доступ на внутрішній ринок (*domestic market access*), що складається з шести індикаторів та оцінює рівень і складність тарифного захисту країни в результаті її зовнішньоторговельної політики;
- ✦ доступ на зовнішні ринки (*foreign market access*) – містить два індикатори, що дозволяють

оцінити тарифні бар'єри, з якими стикаються вітчизняні експортери;

2) адміністрування на кордоні (*border administration*) – шляхом розрахунку 13 індикаторів дозволяє оцінити ефективність адміністрування при перетині товаром митного кордону країни, а саме: прозорість, витратність, усереднену тривалість, корумпованість, інформаційну забезпеченість митних процедур;

3) інфраструктура (*infrastructure*) – субіндекс, що оцінює доступність і якість інфраструктури країни, необхідної для сприяння перетину експортними товарами кордону та їх подальшого просування, а саме:

- ✦ доступність та якість транспортної інфраструктури (*availability and quality of transport*), оцінена через сім індикаторів стану автомобільного, залізничного, повітряного та морського сполучення в країні;
- ✦ доступність та якість транспортного сервісу (*availability and quality of transport services*) – необхідне доповнення до попереднього показника, що дозволяє через шість індикаторів оцінити конкурентоспроможність логістичних компаній у країні, витратність і тривалість перевезень, якість поштового сервісу та ін.;
- ✦ доступність та рівень використання інформаційно-комунікаційних технологій (*availability and use of ICTs*) – шляхом розрахунку семи індикаторів дозволяє оцінити ступень поширення мобільного зв'язку та Інтернету та рівень їх використання в бізнес-транзакціях;

4) ділове середовище (*operating environment*) – передбачає розрахунок 16 індикаторів, що оцінюють значущі при здійсненні зовнішньоторговельної ді-

Субіндекс А: доступ до ринку (market access)		Субіндекс В: адміністрування на кордоні (border administration)	Субіндекс С: інфраструктура (infrastructure)			Субіндекс D: ділове середовище (operating environment)
Складова субіндексу А.1: доступ на внутрішній ринок (domestic market access)	Складова субіндексу А.2: доступ на зовнішні ринки (foreign market access)		Складова субіндексу С.1: доступність та якість транспортної інфраструктури (availability and quality of transport)	Складова субіндексу С.2: доступність та якість транспортного сервісу (availability and quality of transport services)	Складова субіндексу С.3: доступність і рівень використання інформаційно-комунікаційних технологій (availability and use of ICTs)	
Кількість індикаторів						
6	2	13	7	6	7	16
Діапазон значень						
1-7	1-7	1-7	1-7	1-7	1-7	1-7
Індекс залучення країни в міжнародну торгівлю (The Enabling Trade Index) Діапазон: 1 (мінімум) – 7 (максимум)						

Рис. 4. Структура Індексу залучення країн в міжнародну торгівлю

Джерело: складено на основі [14].

яльності чинники бізнес-середовища країни, зокрема рівень захисту прав власності, якість і неупередженість громадських інституцій, відкритість країни для іноземних інвестицій, криміногенність та ін.

У результаті агрегації індикаторів у діапазоні від 1 (найгірша) до 7 (найкраща) надається оцінка за кожним із субіндексів та формується підсумкове значення Індексу залучення країни в міжнародну торгівлю.

Останній раз Індекс залучення в міжнародну торгівлю було опубліковано у 2016 р. для 136 економік світу, на які загалом припадає 98% світового валового продукту та 98,3% світової торгівлі [14]. У першій п'ятірці рейтингу розташовані такі країни, як Сінгапур (5,97), Нідерланди (5,70), Гонконг (5,68), Люксембург (5,63), Швеція (5,61), Фінляндія (5,60). Показово, що всі 20 перших позицій у рейтингу країн за рівнем залучення в міжнародну торгівлю обіймають розвинуті країни. На наступній (21-й) позиції рейтингу знаходиться Чилі, що за класифікацією Міжнародного валютного фонду має найвищі показники економічного розвитку з-поміж країн, що розвиваються. З цього приводу в роботі [13] робиться ґрунтовне припущення щодо існування взаємозалежності між рівнем економічного розвитку та ступенем залучення країн у міжнародну торгівлю та

зазначається, що розвинуті економіки забезпечують свої високі позиції в рейтингу не тільки і не стільки за рахунок низьких тарифів, а завдяки сприятливості регулятивних, адміністративних, інформаційних та інфраструктурних чинників для експортно-імпоротної діяльності.

Інформаційною базою для складання міжнародних рейтингів є статистичні дані з офіційних урядових видань кожної країни, спеціалізовані бази даних міжнародних організацій (ООН, ОЕСР СОР, МВФ, Світовий банк та ін.) і статистичних інститутів, а також результати опитувань, проведених незалежними міжнародними організаціями серед експертів і представників ділових кіл. При цьому міжнародні рейтинги різняться комплексами базових показників, що включені в рейтингову систему, і методичними підходами до їх агрегування.

Кожен із розглянутих індексів характеризує різні аспекти економічних процесів у державі. Так, Індекс економічної свободи описує рівень підтримки державними органами влади економічної свободи в державі. Українські політики схильні орієнтуватися на рейтинг Doing Business групи Світового банку, який оцінює мікрорівень ділової активності та кількісні показники. Однак основним недоліком Індексу

легкості ведення бізнесу є те, що для ранжування всієї країни враховують тільки дані, зібрані в найбільш розвиненому бізнес-регіоні (*economy's largest business city*). Окрім того, рейтинг враховує тільки інформацію про стан справ товариств з обмеженою відповідальністю, залишаючи поза зоною уваги, наприклад, акціонерні компанії або приватні підприємства. Дослідження не враховує економічний стан і структуру фінансової системи країни.

Індекс глобальної конкурентоспроможності є одним із важливих індикаторів стану економіки й оцінює економіку більш комплексно. Роботи провідних світових економістів, що спеціалізуються на економічному зростанні, підтверджують досить серйозну кореляцію між показниками індексу глобальної конкурентоспроможності та темпами розвитку економік. Безумовно, індекс глобальної конкурентоспроможності можна віднести до показників, які описують функціонування держави комплексно. Проте, на наш погляд, сама категорія «конкурентоспроможність» неповною мірою характеризує економічний потенціал країни. Крім того, переважна більшість складових досліджуваного індексу належать до характеристики суто економічної сфери держави.

Дослідження методик рейтингування економічних процесів і побудови індексів дало можливість встановити, що єдиних науково-методичних засад, які були б універсальними, не існує. Кожна методика індивідуальна, оскільки до вибірки можуть включатися кількісні або якісні показники. Крім того, ці методики включають різну кількість показників із неоднаковими одиницями виміру. Тому основне місце при формуванні науково-методичних підходів до рейтингування та побудови індексів займає оцінка адекватності результатів, яка реалізується або математично – за допомогою критеріїв достовірності моделі, або практично, порівнюючи отримані результати зі значеннями подібних рейтингів. Значна кількість наявних рейтингів та індексів дозволяють охарактеризувати ситуацію у країні в загальному вигляді, тобто надаючи комплексну соціально-економічну або соціально-політичну оцінку. Проте переважна більшість рейтингів та індексів зосереджена на характеристиці окремих векторів розвитку держави.

При цьому перелік індикаторів, що використовуються при побудові рейтингів, певною мірою збігається. Тому деякі індекси значною мірою дублюють один одного. Відмінності в них формуються в основному внаслідок відмінності вагових коефіцієнтів, що надаються одними і тими самими показниками (групами показників), при цьому такі відмінності за фактом виявляються деякою мірою пов'язані з національною приналежністю або територіальним базуванням укладача того чи іншого рейтингу.

До специфічних особливостей міжнародного рейтингування слід додати, що кожному з індексів

притаманний певний рівень суб'єктивності міжнародної організації-укладача, що обмежує можливість створення реалістичної картини економічного розвитку та сприятливості бізнес-середовища країн світу. Деякі методики розроблено на підставі досвіду конкретних країн, тому їх використання відносно країн з іншими політичними та соціально-економічними реаліями викривлює результати розрахунків. Як справедливо зазначено у [3], «комплексні рейтинги втрачають свою чутливість і не відображають трансформаційних змін у державі, що пов'язано зі складністю правильного встановлення пріоритетності показників і вибору найбільш релевантних характеристик різних сфер функціонування держави».

З метою зниження суб'єктивності та забезпечення комплексності результатів авторами пропонується підхід до розрахунку агрегованого показника, що дозволяє оцінити сприятливість національного середовища для міжнародного бізнесу за окремими його складовими. Структуру агрегованого показника стану бізнес-середовища країни наведено в *табл. 1*. Підґрунтям для розрахунку показника є обрані компоненти міжнародних рейтингових систем, значення яких дозволяє оцінити ступень сприятливості середовища приймаючої країни в певному аспекті для здійснення міжнародної підприємницької діяльності.

Згідно із запропонованою методикою агрегований показник стану бізнес-середовища країни розраховується за формулою:

$$I = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \frac{1}{M_i} \sum_{j=1}^{M_i} k_{ij}, \quad (1)$$

де I – агрегований показник стану бізнес-середовища приймаючої країни; N – кількість складових бізнес-середовища країни; k_{ij} – оцінка j -го індикатора i -тої складової бізнес-середовища країни ($j = 1, \dots, M_i$); M_i – кількість індикаторів оцінювання стану i -тої складової бізнес-середовища країни.

ВИСНОВКИ

Запропонований методичний підхід до оцінювання сприятливості бізнес-середовища приймаючої країни передбачає розрахунок агрегованого показника, визначення якого базується на таких положеннях:

- ✦ угруповання індикаторів за напрямками, що формують бізнес-середовище приймаючої країни з метою забезпечення всебічності результатів оцінювання;
- ✦ використання як компонентів агрегованого показника об'єктивних індикаторів середовища (економічного, соціального, інституційного та ін.) приймаючої країни, які підлягають кількісному вимірюванню та надають адекватну оцінку умовам здійснення міжнародної підприємницької діяльності;

Структура агрегованого показника стану бізнес-середовища країни

Складова бізнес-середовища	Індикатор	Компонент рейтингової системи
S1 Макроекономічне середовище	1. Макроекономічна стабільність. 2. Розмір ринку. 3. Монетарна свобода	GCI: Macroeconomic environment GCI: Market size IEF: Monetary Freedom
S2 Ступінь економічного лібералізму (торгове)	1. Доступ до внутрішнього ринку. 2. Доступ на зовнішні ринки. 3. Ефективність ринку товарів. 4. Фіскальна свобода	ETI: Domestic market access ETI: Foreign market access GCI: Goods market efficiency IEF: Fiscal Freedom
S3 Інституціональне середовище	1. Ефективність уряду. 2. Етика та корупція. 3. Зловживання впливом. 4. Приватні інститути. 5. Ефективність і прозорість прикордонного управління (митної адміністрації). 6. Право власності	GCI: Institutions : Public-sector performance GCI: Institutions : Ethics and corruption GCI: Institutions : Undue influence GCI: Institutions : Private institutions ETI: Efficiency and transparency of border administration IEF: Property Rights
S4 Підприємницьке середовище	1. Діловий клімат. 2. Конкуреноспроможність компаній. 3. Реєстрація підприємства. 4. Реєстрація власності. 5. Оподаткування. 6. Забезпечення виконання контрактів	ETI: Operating environment GCI: Business sophistication DB: Starting a Business DB: Registering Property DB: Paying Taxes DB: Enforcing Contracts
S5 Фінансово-інвестиційне середовище	1. Розвиненість фінансового ринку. 2. Отримання кредитів. 3. Захист інвесторів (міноритарних). 4. Свобода інвестицій	GCI: Financial market development DB: Getting Credit DB: Protecting Minority Investors IEF: Investment Freedom
S6 Інфраструктурне середовище	1. Наявність (доступність) та якість транспортної інфраструктури. 2. Наявність та якість транспортного сервісу. 3. Наявність та використання ІКТ. 4. Інфраструктура електрики та телефонії. 5. Рівень технологічного розвитку. 6. Інноваційний потенціал	ETI: Availability and quality of transport infrastructure ETI: Availability and quality of transport services ETI: Availability and use of ICTs GCI: Electricity and telephony infrastructure GCI: Technological readiness GCI: Innovation
S7 Ринок праці	1. Ефективність ринку праці. 2. Вища освіта та професійна підготовка. 3. Свобода праці (трудова відносина)	GCI: Labor market efficiency GCI: Higher education and training IEF: Labor Freedom

✦ узагальнення провідних міжнародних рейтингових систем з метою забезпечення комплексності уявлення про сприятливість приймаючої країни для міжнародного бізнесу.

Ранжування країн за агрегованим показником на підставі узагальнення результатів глобальних експертно-аналітичних досліджень міжнародних економічних процесів надає можливість оцінити сприятливість їх внутрішнього середовища для здійснення міжнародної підприємницької діяльності за низкою ключових аспектів та створює підґрунтя для оптимізації бізнес-портфеля міжнародної компанії. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітренко Л. О., Кобзар І. А. Фінансова глобалізація та її вплив на економіку України. *Інтернаука*. 2020. № 3. Т. 2. С. 19–24. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15851351747428.pdf#page=20>
2. Крив'язюк І. В., Волинчук Ю. В. Україна в міжнародних економічних рейтингах: посткризові синдроми чи апокаліпсис? *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 10. С. 56–62.
3. Кириченко К. І. Міжнародні рейтинги й індекси в системі оцінювання рівня соціальних, економічних і політичних трансформацій в Україні. *Управління розвитком*. 2017. № 1–2. С. 18–26.

4. Кухарская Н. А. Украина в международных рейтингах конкурентоспособности и инновационного развития. *Економіст*. 2017. № 1. С. 5–13.
5. Штулер І. О. Сучасні тенденції позиціонування України в світових рейтингах в умовах циклічних коливань економіки. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. № 2. С. 210–213. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/38.pdf
6. Brink Ch. H. *Measuring Political Risk: Risks to Foreign Investment*. Farnham : Ashgate Publishing, Ltd., 2004. 216 p.
7. Spar D. L. *Managing International Trade And Investment: Casebook*. London : Imperial College Press, 2003. 468 p.
8. Bouchet M. H., Clark E., Gros Lambert B. *Country Risk Assessment: A Guide to Global Investment Strategy*. Hoboken : Wiley, 2003. 286 p.
9. Index of Economic Freedom 2020. URL: <https://www.heritage.org/index/book/chapter-3>
10. Global Competitiveness Index 2019 Rankings. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
11. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
12. Doing Business 2020. Reforming to Create Jobs. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>
13. Сторожчук В. М. Підхід до оцінювання результативності митно-тарифного регулювання країни. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 19. С. 50–55. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/12.pdf>
14. The Global Enabling Trade Report 2016. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GETR_2016_report.pdf

REFERENCES

- “Doing Business 2020. Reforming to Create Jobs”. <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>
- “Global Competitiveness Index 2019 Rankings”. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
- “Index of Economic Freedom 2020”. <https://www.heritage.org/index/book/chapter-3>

- “The Global Enabling Trade Report 2016”. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GETR_2016_report.pdf
- Bouchet, M. H., Clark, E., and Gros Lambert, B. *Country Risk Assessment: A Guide to Global Investment Strategy*. Hoboken: Wiley, 2003.
- Brink, Ch. H. *Measuring Political Risk: Risks to Foreign Investment*. Farnham: Ashgate Publishing, Ltd., 2004.
- Kryviziuk, I. V., and Volynchuk, Yu. V. “Ukraina v mizhnarodnykh ekonomichnykh reitynhakh: postkryzovi syndromy chy apokalipsys?” [Ukraine in International Economic Rating: Post-Crisis Syndromes or Apocalypse?]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 10 (2014): 56-62.
- Kukharskaya, N. A. “Ukraina v mezhdunarodnykh reitynghakh konkurentosposobnosti i innovatsionnogo razvitiya” [Ukraine in the International Ratings of Competitiveness and Innovative Development]. *Ekonomist*, no. 1 (2017): 5-13.
- Kyrychenko, K. I. “Mizhnarodni reitynhy i indeksy v systemi otsiniuvannya rivnia sotsialnykh, ekonomichnykh i politychnykh transformatsii v Ukraini” [International Rankings and Indexes in the System for Evaluation of the Level of Social, Economic and Political Transformations in Ukraine]. *Upravlinnia rozvytkom*, no. 1-2 (2017): 18-26.
- [Legal Act of Ukraine] (2015). <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
- Shtuler, I. O. “Suchasni tendentsii pozytsiuvannya Ukrainy v svitovykh reitynhakh v umovakh tsyklichnykh kolyvan ekonomiky” [Current Trends Positioning of Ukraine in the World Rankings in Terms of Cyclical Fluctuations in the Economy]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*. 2016. http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/38.pdf
- Spar, D. L. *Managing International Trade And Investment: Casebook*. London: Imperial College Press, 2003.
- Storozhchuk, V. M. “Pidkhid do otsiniuvannya rezultatyvnosti mytno-taryfnoho rehuliuвання krainy” [Approach to Assessing the Results of Customs and Tariff Regulations of the Country]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2017. <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/12.pdf>
- Vitrenko, L. O., and Kobzar, I. A. “Finansova hlobalizatsiia ta yii vplyv na ekonomiku Ukrainy” [The Influence of Financial Globalization on the Economy of Ukraine]. *Internauka*. 2020. <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15851351747428.pdf#page=20>